

פרד"ס לשולחן שבד

אוצרות גזוים מגאונותם וחדיפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

שב"ק פרשת כי תצא תשפ"ו גליון 656 שנה י"ב - כל הזכויות שמורות ©

גדר היתר דיפ"ת וקתולי חזיר במלחמה

ולקחת לך לאשה וגו' (כא יא) בגמ' קידושין (כא): איתא דהיתר דיפת תואר הינו משום דלא דיברה תורה אלא כנגד יצר הרע.

והיינו כיון שחששה התורה שלא יעמוד בפיתוי היצר במלחמה ויזנה עמה באיסור התירה לו תורה לקחתה בהיתר, ולפי"ז לכאן אם אין יצרו גובר עליו ואין חשש שיזנה עמה באיסור אין לו את ההיתר לקחתה בהיתר.

אלא שבעיקר הסברה צריך עיון דא"כ לא שבקית קיום לכל המצות שבכל מצוה או עבירה כדי שלא יבוא האדם לעבור עליה נתיר לו וכגון מי שבא לחלל שבת נתיר לו דמוטב שיעשה בהיתר מאשר שיעשה באיסור.

ונראה ליישב שאי"ז היתר בכל עבירות התורה אלא היתר מיוחד שנאמר בשעת מלחמה שבמלחמה צריך שתהיה רוח כל איש נכון בקרבו ואל יצער נפשו דאם נפשו תצטער ולא תהיה מרוכזת במלחמה לא יוכל להילחם טוב לכן התירו לו יפת תואר דכיון שאם לא יקחנה לא יוכל לעמוד בקושי מלחמה הותר לו לקחתה וכעין מה שמבואר בפ"ק דחולין (יז). שהותרו קתולי חזיר בשעת מלחמה וזה נמי היתר מטעם הנ"ל אך שלא בשעת מלחמה ודאי שאין היתר שכזה.

(א.ה. אולי יש לפרש היתר דשעת מלמה משום פיקוח נפש שאם תהיה דעתו מוסחת מחמת היפ"ת לא ילחם כהוגן ויהרג או יהרגו אחרים לכן הותרה לו וכן הותר קתולי חזיר).

תורה תמימה

מדוע כתוב לשון שמחה בגירוש יפת תואר

והיה אם לא חפצת בה (כא יד) פרש"י הכתוב מבשרך שסופך לשנאותה, ומקורו בספרי, הקשה הרא"ם מנליה דאייתר קרא להכי הרי איצטרך קרא לגופיה שאם לא יחפץ בה צריך לשלחה ולא להתעמר בה.

ויש לפרש ע"פ מאי דאיתא במדרש פ' לך לך כל מקום שכתוב ויהי הוא לשון צער וכשכתוב והיה הוא לשון שמחה, וקשה מה שייך לכתוב כאן לשון שמחה "והיה אם לא חפצת בה" הרי גירושין אינן שמחה, לכן הבינו חז"ל דהכתוב מבשרך וזו בשורה טובה שלא יחפץ בה שהרי אם ישאירה להיות אשתו יולד להם בן סורר ומורה כפי שדרשו חז"ל שסופה להוליד בן סורר ומורה כדפרש"י בתחילת הפרשה.

ונמצא מיושב היטב דאיצטרך קרא לגופיה ומה שדרשו הכתוב מבשרך וכו' נדרש מדכתיב והיה.

טעמא דקרא

ההכרח שבן השנואה ששנואה בנישואה הוא ממזר

כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו (כא טז) הרמב"ם (פ"ב מנחלות הי"ג) כתב "היה הבכור

ממזר נוטל שני חלקים שנאמר כי את הבכור בן השנואה יכיר זו ששנואה בנישואין ואין צריך לומר אם היה בן גרושה וחלוצה" עכ"ל ונפסק בשו"ע (חו"מ סי' רע"ז סעי' י').

והקשה הלח"מ שבגמ' קידושין איתא דשנואה היינו ששנואה בנישואה שהבן נולד מחייבי לאוין והרי בן הנולד מחייבי לאוין אינו ממזר ומנין לרמב"ם להוסיף דאף כשהבן ממזר נוחל פי שנים הרי אין ממזר נולד מחייבי לאוין, עוד יש להקשות מהו שמסיים הרמב"ם ואצ"ל אם הוא בן גרושה וחלוצה שנוחל פי שנים דיותר היה ראוי לומר ואצ"ל אם היה בן מחייבי לאוין שהרי את עיקר דינו אמר על ממזר דהוא נולד מחייבי כריתות דאפ"ה יורש פני שנים וא"כ הול"ל ואצ"ל בן חייבי לאוין.

ובישוב הפסוק יש ליישב ובהקדם יש למנות כל החייבי לאוין ולראות איך מדובר כאן, החייבי לאוין הינם עמוני ומאובי פצוע דכא וכרות שפכה ממזר וממזרת מחזיר גרושתו משנשאת וחייבי לאוין דכהונה ואנוסת אביו לר' יהודה והנה הגמ' מעמידה בן השנואה דהכונה שנשא חייבי לאוין ובהכרח היינו שנשא אחת מהנזכרים כאן.

ואין לומר שהכונה שנשא אנוסת אביו לר"י שהרי אין הלכה כר"י, ואין לומר שהכונה לפצוע דכא וכרות שפכה שהרי כתיב "וילדו לו" והנך לא יכולים ללדת, וא"א להעמיד בעמוני ומאובי כי כשהגמ' דנה בביאור הפסוק ורוצה לומר השנואה היינו חייבי עשה הגמ' דוחה דאם שתיהן מצריות היינו שתיהן שנואות ולומר שאחת מצרית ואחת ישראלית אין לומר דבעי שתיהן מעם אחד וא"כ ה"ה א"א להעמיד בעמוני או מאובי שנשא ב' נשים אחת ישראלית והיא שנואה ואחת גירות והיא אהובה דהרי בעי שתיהן מעם אחד, וא"א להעמיד בחייבי לאוין לכהונה כגון בעולה לכהן גדול שבתורה כתוב כי תהיין לאיש ולא כתיב כי תהיין לכהן כדפריך הגמ' אליבא דר"ע דלא כתיב כי תהיין לכהן גדול, ואין להעמיד במחזיר גרושתו דלא איצטרך קרא כאן להשמיע שתפסי קידושין בחייבי לאוין דידעינן ממקום אחר על מחזיר גרושתו היא תועבה ואין בניה תועבה ובניה מותרים לכהן גודל ואי לא תפסי בה קידושין הרי הולד ממזר ואסור לכהונה אע"פ דתפסי בה קידושין וא"כ אין להעמיד קרא דידן בהכי, ואין להעמיד באשת איש שזינתה שאסורה על בעלה בלאו דבזה נמי אי"צ להשמיע דתפסי קידושין דכו"ע מודו על בבעל הבא על אשתו הסוטה ועל אשתו הנדה דתפסי בה קידושין.

נמצא שהאופן היחיד שיש להעמיד בו הפסוק הוא בבא על הממזרת דהיא חייבי לאוין ובה קאי קרא דהיא שנואה והרי בן הממזרת הוא ממזר וא"כ מוכח דאיירי קרא בממזר שנוחל פי שנים, ובזה מיושב דמש"כ הרמב"ם ממזר אין כוונתו שבא על חייבי כריתות אלא כוונתו שבא על חייבי לאוין כדברי הגמ' ורק שהכרח הרמב"ם שהחייבי לאוין זו ממזרת וא"כ בנה הנולד ממזר ומוכח שממזר נוחל פי שנים.

ובזה מיושב נמי מש"כ הרמב"ם ואצ"ל בן גרושה וחלוצה דלא יכל לסיים ואצ"ל בחייבי לאוין שהרי גם ברישא שנקט ממזר קאי בחייבי לאוין לכן נקט ואצ"ל בן גרושה וחלוצה שהבן רק חלל ופגום לכהונה ואינו ממזר דודאי נוחל פי שנים.

דרוש לציון (דרוש ב')
ובהרחבה בנודב"י עה"ת

הסיבה שבן סורר בסליקה למרות שהרוצח בסייף

ורגמהו כל אנשי עירו באבנים ומת (כא כא) בסנהדרין (עב).
תניא הגיעה תורה לסוף דעתו של בן סורר ומורה שסופו שגומר נכסי אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב, הקשו הראשונים אף אם נידון על שם סופו הרי סופו שילסטם את הבריות והרוצח מיתתו בסייף ומדוע אמרה תורה לסוקלו. ונראה ליישב שיש ב' סוגי רציחות יש הרוצח את חברו בחינם מפני זעמו וכעסו וכדו' ויש הרוצח את חברו מחמת שרעב ללחם כגון שרואה אצל חברו אוכל והוא רעב מאוד ורוצה לאוכל לכן רוצח חברו ואוכל את אוכלו, ובודאי ב' סוגי הרציחות אסורות אבל ברור שהרוצח מחמת רעבונו קל מהרוצח בחינם וא"כ ראוי היה שהרוצח בחינם לא ימות במיתת סייף הקלה אלא במיתת סקילה החמורה ורק הרוצח מחמת רעבונו דינו למות במיתה קלה של סייף, ואולם התורה קבעה מיתה אחת לשניהם ומכיון שבי"ד אינו יכול לחקור כליות ולב ולידע מה בלבו של כל רוצח האם רצח מחמת רעבונו או בחינם קבעה תורה מיתה קלה לשניהם דמכלל מאתים מנה ואף לרוצח בחינם מגיעה מיתת סייף מאידך לרוצח מחמת רעבונו לא מגיעה סקילה. והנה כל זה דוקא בסתם רוצח אבל אצל רוצח שירדה תורה לסוף דעתו ומחייבתו מיתה על שם סופו שילסטם את הבריות ידעה תורה שירצח רציחות של חינם כאלו שראוי לקבל עליהם סקילה לכן חייבתו תורה סקילה, (א.ה- כלומר אכן יכלה תורה לומר שהרוצח בחינם יסקל והרוצח ברעבונו בסייף אבל כיון שידע התורה שהבי"ד לא יכולו לרדת לסוף דעתו לו להכריע מחמת מה רצח לכן קבע התמיד סייף אבל אצל בן סורר שהתורה ירדה לסוף דעתו וידעה שבדאי ירצח רציחות של חינם שהעונש עליהם הוא סקילה לכן אמרה שיענש בסקילה).

טעמא דקרא (בשם אביו
משמיה דהמגיד מדובנא)

האם יש אופנים שאין משתיקין את האומר על קן ציפור יגיעו רחמין

כי יקרא קן ציפור וכו' למען יטב לך והארכת ימים (כב ו-ז)
במשנה ברכות (לג:) איתא האומר על קן ציפור יגיעו רחמין כו' משתיקין אותו.

ובגמ' שם איתא דהיה אדם שעמד לפני רבה ואמר לקב"ה אתה חסת על קן ציפור אתה חוס ורחם עלינו אמר רבה כמה ידע האבי צורבא מדרבנן לרצוי למריה אמר ליה אבבי והא משתיקין אותו תנן ורבה נמי לחדודי הוא דבעי ופרש"י שבדוקא אמר שאותו אדם יודע לרצות את הקב"ה כי רצה לראות מה יאמר אבבי על כך. ויש לתמוה וכי איזה דבר חידוד ציפה רבה לשמוע הלא דבריו סתרו משנה מפורשת כך שכל טענת אבבי היא רק דזה כנגד משנה כפי שבאמת אמר ומהו החידוד שציפה רבה לשמוע. בילדותי שמעתי ליישב הענין, במשנה שכתוב האומר על קן ציפור יגיעו רחמין משתיקין אותו לא נאמר שאומר "כן תרחם עלינו" ואילו אותו אדם אמר אתה חסת על קן ציפור כן תחוס עלינו" וא"כ יש לומר שאי"ז סותר שמה שאמרה המשנה משתיקין אותו היינו כשאומר רק "על קן ציפור יגיעו רחמין" דאי"ז שאמר לקב"ה בדרך בקשה כדי לעורר רחמים ומה שאותו אדם אמר ושיבחו רבה היינו שאמר דרך בקשה ורחמים שהרי הוסיף בקשה כן תרחם עלינו וזה שאמר רבה כמה ידע הוא צורבא מדרבנן לרצוי למריה.

ועל כך דחה אבבי בדרך חידוד וכך אמר לרבה דבמשנה כתוב שכשאמר על קן ציפור משתיקין אותו ואי תימא דכאשר מוסיף כן תרחם עלינו אמר כהוגן מדוע אמרה המשנה מיד משתיקין

אותו דלכאו' יש להמתין ולראות שאם ימשיך לומר "כן תרחם עלינו" אי"צ להשתיקו וממה שאמרה המשנה משתיקין אותו מוכח שאין הבדל אם הוסיף כן תרחם עלינו לכן אין מה להמתין אלא מיד משתיקין אותו.

ונמצא א"כ דשפיר יש חידוד בדחיית אבבי שאינה דחיה בעלמא שאי"ז כהמשנה אלא זה דחיה עמוקה שמהמשנה עצמה מוכח שאין לחלק בין אם הוסיף כן תרחם עלינו לאם לא הוסיף ותמיד משתיקין אותו, (א.ה- עיי"ש עוד).

צל"ח (ברכות לג:) והובא
בחי' הנודב"י עה"ת

כיצד בדק דוד אם אבנר חושב שדוד ראוי למלוך

לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה' וגו' (כג ד) בגמ' מבואר
דדוקא עמוני ולא עמונית ולכן דוד המלך היה כשר כי בא מרות המואביה ודרשינן מואבי ולא מאובית ועל דבר זה היה ויכוח באותו הדור שאחיתופל ודואג אמרו שה"ה מאובית ודוד פסול. ונראה לפרש בזה הסיפור המופיע בשמואל ב' (פרק ג') ששלח דוד לאבנר "לא תראה פני כי אם הביאך את מיכל בת שאול אשר ארשתי לו", וצריך להבין מה התכוון דוד בזה.

ויש לפרש דמצינו שכאשר שאול נלחם בדוד שאל שאול "בן מי זה העלם" אם מפרץ קאתי יהא מלך השיבו דואג עד שאתה שואל אם ראוי דוד למלוכה תשאל אם ראוי לבוא בקהל שעדיין היתה הלכה רופפת בידיהם האם הם דורשים עמוני ולא עמונית מאובי ולא מואבית.

ועפ"ז יש לפרש שהסיבה שהתאמץ אבנר להמליך את איש בושת ולא את דוד מפני שחשש אבנר דעמוני וה"ה עמונית מואבי וה"ה מואבית ודוד אינו ראוי להיות מלך, וכאשר שלח אבנר לשאול את דוד למי הארץ התחכם דוד להבין האם כעת כוונת אבנר שהתברר אצלו דמואבי ולא מואבית ודוד ראוי למלוך או שעדיין לא התחזק זאת אצלו ועדיין סבר שאל ראוי דוד למלוך, לכן אמר לו דוד שלא יבוא מבלי שיביא את מיכל בת שאול שדוד אירסה שאם יביאה יהיה מוכח שהתחזק אלו מואבי ולא מואבית ואם לא יביאה הרי שעדיין מסופק בדבר.

וכך החשבון, שהרי בשמואל א' (פכ"ה) כתוב ששאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש ומשמע שקידשה פלטי, ואע"פ שדרשו חז"ל שנעץ חרב בינו לבינה שלא יבוא עליה מ"מ משמע שקידושין היו, ואיתא בחלקת מחוקק ובבית שמואל (על שו"ע אבן העזר סי' טו) שהב"ח מסתפק בחייבי לאוין שאף שקידושין תופסין בהן מ"מ אם אחר קידשה הקידושין של האחר תפסו משא"כ באשת איש שאינה בכלל חייבי לאוין אם קידשה אחר הקידושין של האחר אין קידושיו תופסים, ומעתה אם סברו שדוד פסול דמואבי וה"ה מואבית א"כ אם יבוא דוד בקהל זה חייבי לאוין ומה שדוד אירס את מיכל בת שאול הוי חייבי לאוין וכאשר קידשה פלטי בן ליש תפסו קידושיו וממילא אסורה כעת לדוד דקידושי פלטי בן ליש תפסו בה, אבל אם דורשים מואבי ולא מאובית אין דוד חייבי לאוין ואירס את מיכל כדין וכאשר קידשה פלטי בן ליש אין קידושין תופסים ומותרת לדוד.

וזה ששלח דוד לאבנר שלא יבוא אליו בלי מיכל בת שאול שע"ז יוכל לבחון האם אבנר סובר שדוד ראוי למלוך דדרשינן מואבי ולא מאובית, שאם יביאה בהכרח סובר שקידושי פלטי לא תפסו ומותרת לדוד כי אינו בכלל חייבי לאוין שהרי מואבי ולא מאובית אבל אם לא יביאה בהכרח סובר שקידושיה לדוד הם בכלל חייבי לאוין וקידושי פלטי תפסו וממילא נאסרה לדוד כי מואבי וה"ה מאובית, וא"כ שכך סובר אבנר אמר לו לדוד שלא יבוא אליו.

יעלת חן

מוקדש לע"י
קמילה בת רחל ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מוקדש לע"י
עיישה בת רחל ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.